

Alkusanat - oikeus ja filosofia

Äkkiseltään katsoen juridiikka ja filosofia ovat niin kaukana toisistaan kuin vain mahdollista. Siinä missä filosofia kysyy yleistä ja välttämätöntä, lakimiehet ja -naiset puuhaavat konkretian kimpussa. Filosofia kiinnostavat kysymykset olemisen mielestä, totuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Juristi keskittyy voimassaolevaan lainsäädäntöön ja sulkeistaa kaikki sen ylittävät pohdinnat.

Tämä stereotypia on edelleen kohdallinen kuvaus melkoisesta osasta lakimiesprofession edustajia. Juristin ammatti-identiteettiin kuuluu vastuusta vetäytyminen. Lakimiehen kommentti vähänkin vaikeampaan kysymykseen on: ”juristin tehtävä on soveltaa voimassa olevaa lakia”, minkä jälkeen kysyjää kehoitetaan kääntymään eduskunnan puoleen ongelmissaan.

Mutta on myös vastavirtaan räpiköijä. Oikeustieteellisten tiedekuntien hämärillä käytävillä vaeltaa joukko filosofia-tartunnan saaneita yliopistojuristeja, jotka nakertavat systeemiä sisältäpäin. Ei se niin ole! he huudahtavat, kun tavisjuristit toistelevat vuosisataisia luutumiaan juridiikan ja juristin olemisen tavasta.

He muistuttavat, että koska lain soveltaminen on aina tulkintaa, pohdinnalle avoimet arvonäkökohdat luiker-tavat sisään jokaiseen tuomioistuimen ratkaisuun. Lainkäyttäjät ei voi paeta vastuutaan voimassa olevan lainsäädännön taakse. Lain tekstit mahdollistavat useita eri lopputuloksia, ja jokainen oikeudellinen ratkaisu voitaisiin tehdä myös toisin, ja se olisi silti ’lainmukainen’.

Vaikka melkoinen osa juristeista ainakin tietyllä tasolla tiedostaa tämän, siitä ei pidetä meteliä. Ei vähiten siksi, että se kyseenalaistaa vallitsevan poliittisen järjestelmämme perustekijät. Valta sää-tää lakeja on muodollisesti kansanedustajilla, ja tuomioistuinten tulisi näitä lakeja soveltaa, totella demokraattisesti valitun parlamentin tahtoa. Mutta lainsäätäjän valta hupenee lainsoveltajilla välttä-

mättä olevan tulkinnallisen toimintatilan takia. Mitään oikeaa tapaa soveltaa lakia yksittäisessä tapauksessa ei ole olemassa-kaan, on vain kasa enemmän tai vähemmän perusteltuja vaihtoehtoja. Ensin päätetään oikeusjutun lopputulos, sitten etsitään sopivat lainkohdat jo tehtyä ratkaisua tukemaan.

Ergo, filosofin pohdinnat tiedosta, totuudesta ja oikeudenmukaisuudesta ovat sittenkin osa juristin arjen aherrusta, vaikkei hän sitä itse myöntäisi. Mitkä faktat nostetaan tapauksesta relevanteiksi ja mistä vaietaan? Mitkä ovat lopulliset perusteet valita erilaisista mahdollisista ratkaisuista yksi ja hylätä muut?

Filosofiaa harrastavat juristit jakautuvat pääsääntöisesti kahteen ryhmään niin Suomessa kuin muualla. Yhdellä puolella ovat konservatiivit. He puolustavat systeemiä, vallitsevaa ideologista rakennelmaa oikeusjärjestelmän rakenteesta ja toiminnasta. He uskovat vankkumattomasti järkeen ja rationaaliseen argumentaatioon. Konservatiivit esiintyvät mieluusti vanhoina viisaina miehinä ja valistavat muita lakimiehiä filosofian salaisuuksista. Mutta lopulta-kin he toimivat ennen kaikkea sen eteen, että systeemi pysyisi koossa ja ideologia-la turrutetut kansalaiset hiljaisina lakiuskossaan.

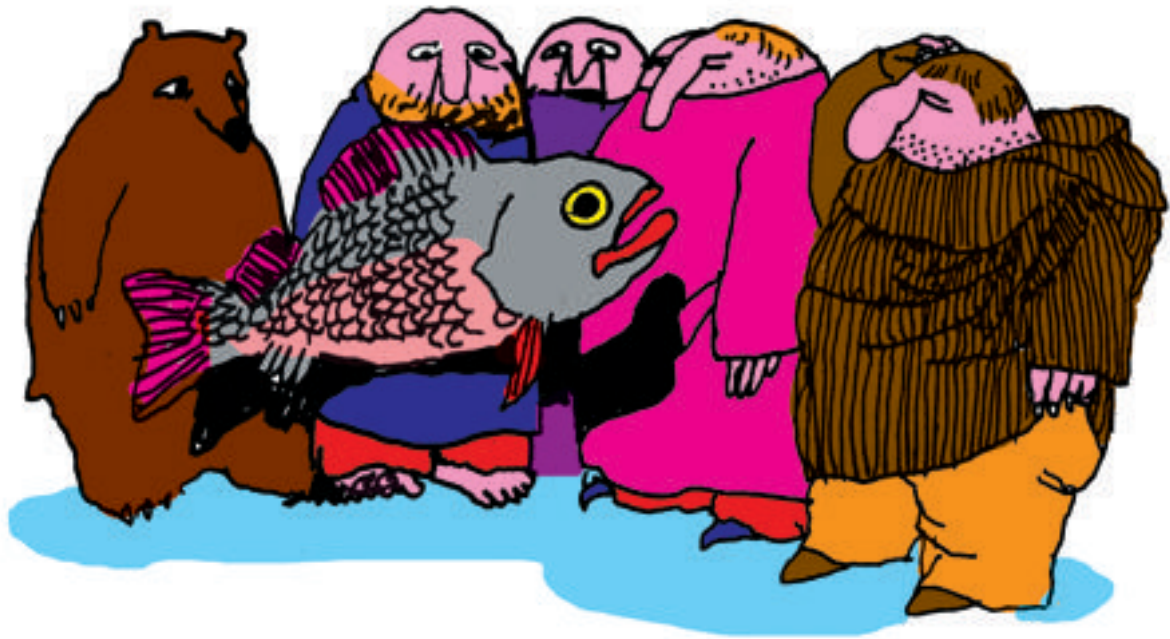
Konservatiiviset oikeusteoreetikot jyrähtelevät painavia lausuntoja siitä, että muodollinen tasa-arvo lain edessä riittää. Heille ei ole merkitystä sillä, että muodollinen tasa-arvo on nimenomaan

vain muodollista ja käytännössä syrjii niitä, jotka eivät ole vauraita ja valkoihaisia keski-ikäisiä miehiä. Miksi he muuta väittäisivätkään? Vallitsevan järjestelmän ylläpitäminen on konservatiivien edun mukaista.

Kun vähän pintaa raaputtaa, jokainen konservatiivinen oikeusteoreetikko on lopultakin vain legalisti, normifriikki, jolle tapauskohtainen kohtuusharkinta on vastenmielistä, poikkeukset inhot-tavia tahroja systeemin loogisessa puhtauudessa. Tärkeintä heille on oikeusvarmuus, se että maailma pysyy (heidän) järjellään ennustettavana. Tätä on konservatiivin oikeudenmukaisuus.

Mutta toisinaan, kaikkein pimeimpinä talviöinä konservatiivinen oikeusteoreetikko voi herätä kylmään hikeen. Häneen on ryöminyt epäily, heiveröinen, mutta epäily silti. Jostain tajunnan periltä on noussut esiin inhottava ajatus siitä, että rationaalisuus, von Wrightin normiteoria ja Wittgenstein eivät ehkä sitten-kään selitä kaikkea ja että jokaisen konservatiivin kohtalona on hävitä. Sisimmässään konservatiivinen oikeusteoreetikko aavistaa, että legalistinen normifetisismi ja oikeusvarmuus ovat vastakohtia oikeudenmukaisuudelle sanan jokaisessa mielekkäässä merkityksessä. Samalla konservatiivinen oikeusteoreetikko ymmärtää kauhukseen, ettei muutosta voi pysäyttää, vaikka hän on tämän eteen työskennellyt koko elämänsä. Aika tekee konservatiivista selvää, kuten on aina tehnyt.

Radikaalit oikeusteoreetikot Suomessa ja maailmalla olivat muinoin vimmaisaa

yhteiskuntakriitikkoja. Nykyään, marxilaisuudesta parantumisensa jälkeen heitä eivät kiinnosta yhteiskunnalliset asiat samassa määrin. Oikeusjärjestelmän kritiikin sijaan radikaalit siteeraavat Derridaa ja Lacania, joiden ajatuksiin he ovat perehtyneet englanninkielisten käännösten ja helppolukuisten kommentaarien avulla. Toki yhä vieläkin Foucault'n kaltaiset yksinkertaiset valtateoreetikot innostavat joitakuita barrikadeille, ainakin turvallisilla akateemisilla taistelutantereilla.

Radikaalit viihtyvät huonosti juristiuudessaan ja halusivat olla jotain ihan muuta. He järjestävät seminaareja kirjallisuuden ja oikeuden suhteista ja harrastavat eksegeettisiä palvontamenoja esoteeristen tekstien äärellä. He riitelevät myös keskenään, jotkut radikaalit ovat piinkovia empiristejä, jotka halusivat sovittaa juridiikan luonnontieteellisen realis-

min pakkopaitaan. Kaiken kaikkiaan, radikaaleja on vähän eikä heillä ole valtaa, konservatiivit runtaavat heidät toistuvasti. Ei vähiten siksi, että radikaalien maailman perusta, vanhavasemmistolainen sosiaalidemokratia, on ajautunut umpikujaan kaikkialla maailmassa ja muuttunut yhdeksi konservatiivisuuden muodoksi. Parhaimmillaan radikaaleja siedetään, he ovat herttaisia eksentrikkoja, jotka tuovat piristystä juridiikan tylsyyteen.

Yhteistä sekä radikaaleille että konservatiiveille on käytännön oikeuselämän heikko tuntemus. He ovat nojatuoliteoreetikkoja, jotka mieluusti pitävät maailman etäällä. Mutta valitettavasti he ovat myös filosoifeina harrastelijoita. Vaikka monien juristien kiinnostus filosofiaan on suurta, opintoja heillä filosofista ei ole, ja lukeneisuus on hajanaista ja tarkoitushakuista. Kuten monille muillekin

erityistieteilijöille, filosofia on oikeusteoreetikoille vain väline, jolla ajetaan jo ennalta päätettyjä päämääriä. He noukkivat käsityksiinsä sopivan filosofisen suuntauksen ja sivuuttavat siitä itsestään käydyn keskustelun. Oikeusfilosofit uhkaavat pudota tyhjyyteen. Filosofisesti heidän kirjoituksensa ovat harrastelijamaisia ja käytännön juristien kannalta ne ovat käsittämätöntä teoriahelkytystä.

Mutta näin ei välttämättä pidä olla. Ehkä on löydettävissä kolmas tie konservatiivien ja radikaalien välillä. Jotain sellaista, joka ei ole oikealla eikä vasemmalta vaan *edellä*. Ajattelua ja toimintaa, joka ottaa vakavasti oikeudellisen maailman käytännöt, mutta myös filosofian filosofiana eikä jotain muuta tarkoitusta varten sovellettavana resurssina. Olkaa hyvät, *niin & näin* tarjoaa teeman Oikeus ja filosofia.

Jarkko Tontti

Jarkko Tontti (OTT, VTM, D.E.A.) on koulutukseltaan sekä juristi että filosofi. Tontti väitteli oikeustieteen tohtoriksi vuonna 2002 mannermaisen hermeneutiikan ja oikeuden suhdetta luotaavalla tutkimuksella *Right and Prejudice* (Ashgate 2004).

Hän on toimittanut teoksia *Filosofien oikeus I & II* (2001) ja *Tulkinnasta toiseen* (2005) sekä teemanumeroita eri aiheista *niin & näin* -lehteen.

Tutkimustyön lisäksi Tontti on hikoillut viran miehenä, istunut käräjillä itsensä varatuomariksi ja kirjoittanut esseitä, käännöksiä ja kirjallisuuskritiikkiä milloin mistäkin aiheesta milloin milläkin forumille. Hän on *niin & näin*in toimituksen jäsen ja runomaanikko.

Nykyään Tontti huolehtii työksensä poliisiksen asioista eli toimii Vihreän eduskuntaryhmän oikeudellisena neuvonantajana.